

OD. R. 1955 DO NASTOLENÍ
DIKTATURY (1967)

ŘECKO A KARAMANLIS

Částečné uvolnění a kyperská otázka

r. 1953: Částečné uvolnění mezinárodního napětí po smrti Stalina a po uzavření příměří v Koreji

Postupná normalizace vztahů s komunistickými zeměmi, zejména s Bulharskem (nikoliv však k Albánii)

zlepšení styků mezi Řeckem a zeměmi sovětského bloku X nadále vzájemná ideologická nedůvěra pravicového domácího režimu i výhrady Athén k přítomnosti a podpoře řecké komunistické emigrace ve státech sovětského bloku.

Papagosova vláda pro národněosvobozenecké snažení kyperských Řeků, kteří tehdy činili asi 80 % kyperské populace, v jejich narůstajícím konfliktu s britskou koloniální správou.

Důraznější prosazování požadavku na enosis (sjednocení s Řeckem) ze strany řecko-kyperského obyvatelstva.

Řídící úlohu v tomto snažení hrála tamní ortodoxní církev: z její iniciativy se v lednu 1950 na ostrově plebiscit

96 % tamních Řeků vyslovilo pro enosis. Kyperští Turci, kteří tvořili 18 % kyperského obyvatelstva, se hlasování nezúčastnili.

Do čela kyperské ortodoxní církve v r. 1950 zvolen jako nový kyperský arcibiskup Makarios III. (vlastním jménem Michail Muskos), nadšený propagátor myšlenky enosis.

Napětí mezi Řeckem a Tureckem

- Napětí na Kypru k prudkému zhoršení řecko-tureckého poměru v r. 1955.
- Výbuch nálože v zahradě tureckého konzulátu v Soluni, se stal impulsem k zahájení protiřeckých násilností v Istanbulu. Z 80 tamních řecko-ortodoxních chrámů zůstalo jen devět nedotčených a 29 bylo zcela zdemolováno. Vyplenění obchodů a domů patřících příslušníkům istanbulské řecké komunity.
- v pozadí těchto činů tehdejší krajně pravicový turecký ministerský předseda Adnan Menderes.
- po normalizaci mezistátních jugoslávsko-sovětských vztahů v polovině 50. let, přestal třístranný Balkánský pakt prakticky fungovat
- vyostření turecko-řeckého poměru bylo i oslabení soudržnosti JV křídla NATO. Nejen široká veřejnost, ale i domácí politická reprezentace si stěžovaly, že USA zaujaly jednoznačně proturecké postoje.
- Antiamerické nálady. Řecká levice se snažila této atmosféry využít ve svůj prospěch.
- V době citelného narušení dosavadních zahraničněpolitických vazeb utrpěl autoritářský pravicový režim další citelnou ztrátu.
- Dne 4. října 1955 zemřel jeho dosavadní vůdce Alexandros Papagos.

NÁSTUP K. KARAMANLISE

- narodil SE 8. března 1907 ve vesničce Próti (okres Serres) jako nejstarší ze sedmi dětí.
- na Athénské univerzitě v r. 1932 dokončil studium práv. Po studiu vykonával právní praxi v Serres. Zde byl v roce 1935 byl poprvé zvolen poslancem Lidové strany.
- V r. 1946 zvolen opět poslancem Lidové strany - ministrem práce. Přistoupil ke straně Řecké sjednocení Papagose.
- Kontroverzní projekty výstavby řeckých velkoměst, tzv. *antiparochi*
- po smrti A. Papagose, králem Pavlem I. požádán o sestavení nové vlády. Přistoupil k založení vlastní strany, která se jmenovala Národně radikální svaz ERE (Ethniki rizospastiki enosis), do níž přešla většina členů Řeckého sjednocení, které se po smrti Papagose rozpadlo.
 - Král Pavel I. a zejména jeho panovačná žena, královna Friederika, předpokládali, že se jimi vybraný premiér, nedisponující vlivem v armádě a bezpečnosti, nestane překážkou obnovy jejich nadvlády nad těmito klíčovými mocenskými strukturami, o kterou je připravil vývoj posledních let.

Volby v r. 1956

- Nevybíravé metody Karamanlisova postupu popudily většinu jeho odpůrců a vedly ke zformování bizarního volebního bloku *Demokratická unie (Dimokratiki enosis)*, k němuž příslušely opoziční síly pravicové i levicové orientace včetně levicové strany EDA.
- americké tajné služby vyjádřily vážné obavy z možnosti volební porážky pravice v Řecku. Allen Dulles: „Pokud Karamanlis nezvítězí, mohla by se k moci dostat spojenecká vláda Lidové fronty, která by zemi dovedla k neutralitě,“
- Noviny nakloněné Karamanlisovi neustále upozorňovaly na „komunistického strašáka“ nebo na pravděpodobnost nastolení diktatury ze strany parastátní organizace IDEA, v níž se sdružovali krajně pravicoví důstojníci armády.
- Ve volbách 19. února 1956 se Demokratická unie umístila na prvním místě (48,15 % hlasů), ale konkurenční ERE získala většinu mandátů a mohla sestavit vládu. Strana Konstantinose Karamanlise sice získala méně hlasů (47,38 %), ale díky podivnému volebnímu systému, který si přizpůsobila svým potřebám, si zajistila pohodlnou parlamentní většinu, když získala 165 křesel oproti 132 křeslům Demokratické unie.

Zmanipulované volby r. 1958 a vzestup levice

- v květnu 1958 ERE získala 41,2 % hlasů a 171 ze 300 poslaneckých mandátů.
- K jejímu úspěchu vedle manipulace, korupce i nátlaku napomohla i naprostá roztržitost středových politických sil.
- Nejsilnější opoziční stranou se stala prokomunistická levicová strana EDA, vystupující s programem demokratizačních sociálních, hospodářských a politických reforem a se zahraničněpolitickou koncepcí neutrality a normalizace vztahů s komunistickými zeměmi. Získala 24,4 % hlasů a 79 poslaneckých mandátů.

Rok 1956 a KS Řecka – Sesazení N. Zachariadise

- Karamanlis spatřoval v prudkém vlivu strany EDA (k jejímž funkcionářům patřili např. populární Manolis Glezos nebo bývalý olympionik Grigorios Lambrakis) projev znovuoživené „komunistické hrozby“
- reagoval na něj zostřením bezpečnostních opatření a odhalováním skutečných či smyšlených protistátních komunistických aktivit. Hon na komunisty pokračoval bez ohledu na změny mezinárodněpolitické situace i postupu exilového vedení KS Řecka.
- z podnětu Chruščova, začal i mezi řeckými komunisty v exilu sílit odpor proti dogmatickému Zachariadisovi. Vnitřní spory v táboře řecké emigrace dokonce na některých místech vyústily v násilné srážky (zejména v uzbeckém Taškentu v září 1955).
- Na plénu ÚV KS Řecka konaném v Bukurešti v březnu 1956, krátce po 20. sjezdu KSSS, byl zbaven funkce generálního tajemníka strany a v následujícím roce 1957, na 7. plénu ÚV KS Řecka, byl ze strany vyloučen jako představitel „dogmatické, sektářské a dobrodružné linie“.
- Zbývající léta svého života musel prožít ve faktické internaci, nejdříve v novgorodské oblasti a posléze na Sibiři, kde nakonec 1. srpna 1973 spáchal sebevraždu. Nové „očistěné“ vedení KS Řecka, jehož vůdčí postavou se posléze stal Kostas Kolijannis

Nové tendence hospodářského a sociálního vývoje

- Během osmi let jeho vládního působení (1955-1963) Karamanlise se podstatně rozšířila dopravní a komunikační síť, vyrostly významné vodní i tepelné elektrárny, byla dokončena elektrifikace země ve městech
- započala výrobní činnost řady moderních průmyslových podniků (rafinerie ropy, loděnice, dohy, cukrovary ad.) a byla vybudována moderní infrastruktura pro turistický průmysl.
- řečtí loďaři z diaspory, Stavros Niarchos, který vybudoval loděnice ve Skaramangasu u Pirea, a Aristotelis Onassis, zřídil leteckou společnost Olympic Airways.
- závod na zpracování bauxitu Péclimney a rozsáhlý průmyslový komplex u Sotiré, zahrnující rafinerii ropy, závod na výrobu umělých hnojiv, petrochemický podnik a ocelárnu. V r. 1962 jej začala budovat americká společnost ESSO, deťmá společnost koncernu Standard Oil – Th. Pappas.
- HDP se v letech 1957-1966 zvýšil o 81,4 %. Tempo jeho růstu (průměr 6,6 %) dokonce vyšší než u všech ostatních členských zemí organizace OECD. Nejdynamičtěji se rozvíjejícím odvětvím zůstávalo nadále stavebnictví, jehož průměrné tempo růstu činilo 11 %. Průmyslová výroba byla v roce 1959 již dvakrát, v roce 1964 dokonce třikrát vyšší než v roce 1938.
- Obrovský nárůst cestovní ruch. Počet návštěvníků Řecka byl v r. 1961 již pětikrát vyšší. Řecké obchodní loďstvo se zařadilo mezi největší na světě. V r. 1958 dosáhlo řecké zemědělství poprvé soběstačnosti v produkci obilovin.
- Zároveň mnoho chronických problémů: vylidňování venkova a soustředování obyvatelstva do dvou hlavních městských aglomerací - athénské a soluňské. Počet obyvatel hlavního města se během 30 let (od roku 1951 do roku 1981) zvýšil z 1,37 na 3,02 milionu osob.

Vzestup liberálů – Svaz středu

- nový politický subjekt *Enosis kentru*, vytvořen krátce před volbami r. 1961, v čele s G. Papandreu.
- *boj na dvou frontách*, na paralelní zápas proti pravici i levici. Přestože Svaz středu spíše účelová koalice středových sil než moderní politická strana,
- ve volbách r. 1961 získal 33,7 % hlasů a 100 poslaneckých křesel.
- Úspěchy Papandreova bloku by byly nepochybně ještě větší, kdyby měly parlamentní volby regulérní průběh. Oficiální i parastátní instituce režimu *řízené demokracie*, znepokojené rychlým růstem vlivu nového protivníka, uplatnily i proti němu diskriminační praktiky, používané do té doby převážně vůči levici.
- Vládnoucí strana ERE za těchto okolností dosáhla absolutního volebního vítězství. Získala 50,8 % hlasů 176 mandátů.
- Papandreu veřejně obvinil režim z podvodů, volebních machinací i teroru a oznámil, že jeho strana neuznává výsledky voleb a že využije všech legálních prostředků k tomu, aby docílila jejich opakování za regulérních podmínek.
- Nový stranický program *Anendotos agon* (Nesmířitelný boj), počítal s pořádáním protestních shromáždění.

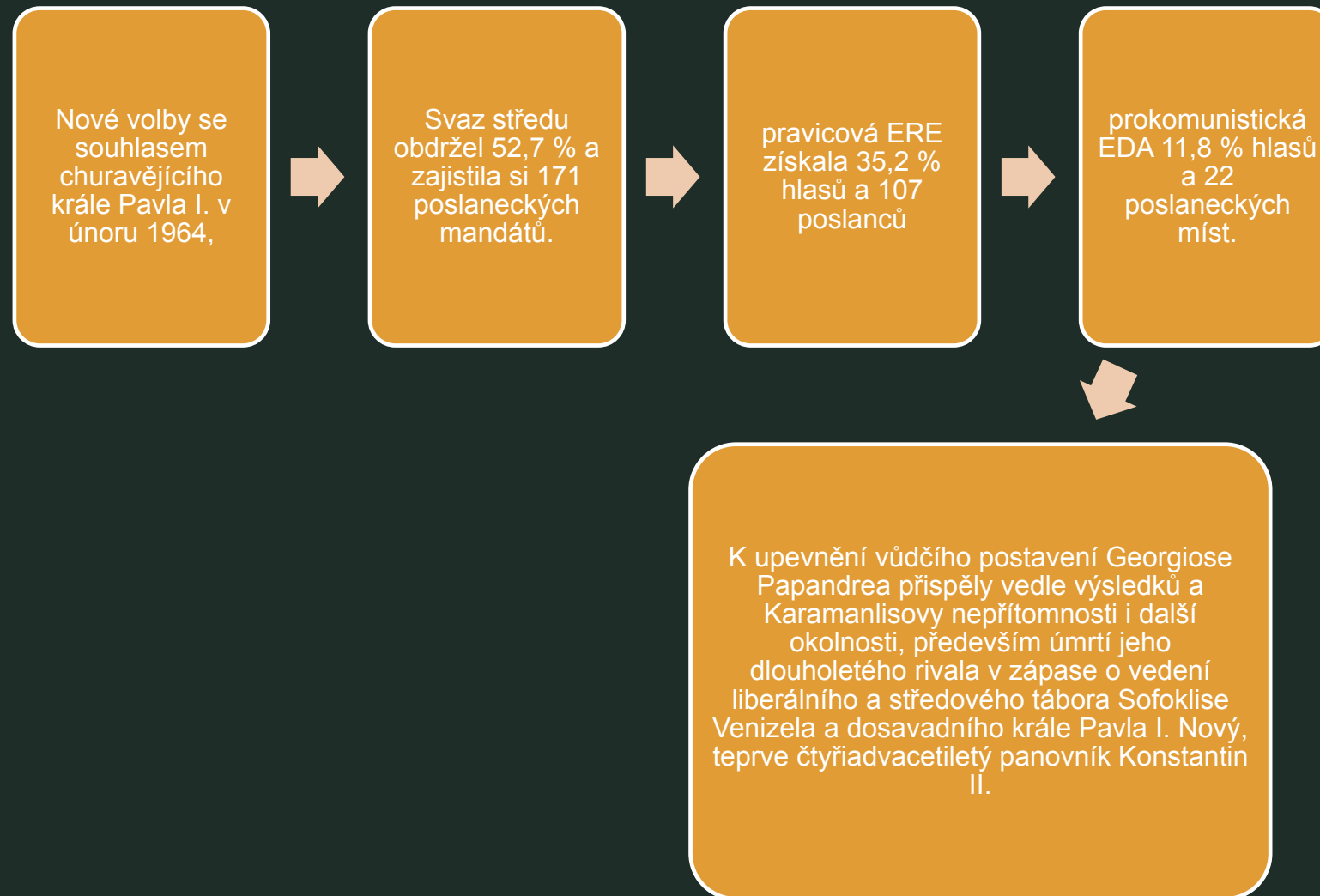

PARAKRATOS A VRÁŽDA GRIGORISE LAMBRAKISE

- Aktivity pravicových extrémistů sílily. Neštíteli se používat proti politickým protivníkům zákeřných teroristických metod.
- 22. 5. 1963 vražda oblíbeného levicového politika a průkopníka mírového hnutí Grigorise Lambrakise.
- vražda poslance Lambrakise byla dílem extremistických složek pravice, a s ní premiér Karamanlis neměl žádnou spojitost, nedůvěra veřejnosti k jeho osobě po této tragické události zesílila.
- Zklamaný premiér se rozhodl rezignovat a dne 11.6.1963 podal demisi. Odešel do Francie, kde se usadil. Jeho pobyt v dobrovolném exilu na 11 let.
- Vasilis Vasilikos: „Z“ / stejnojmenný film Costy Gavrase.
https://www.youtube.com/watch?v=rHB28qfsV2w&ab_channel=VegetativeHorse

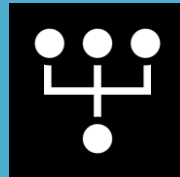
Liberalní vláda G. Papandrea

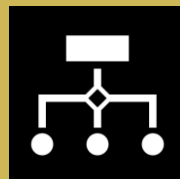
Zavedení umírněných reforem

Papandreu neměl v úmyslu otřást základy existujícího hospodářsko-spoločenského a politického pořádku, iniciovat provádění strukturálních přeměn revolučního charakteru, vyhrocovat sociální a politické konflikty.

Jeho záměrem zajistit Řecku hospodářskou, sociální a politickou stabilitu liberalizací stávajícího systému *řízené demokracie*, odstraněním existujících sociálních nespravedlností a křivd a rozvojem kultury a vzdělanosti.

program reforem, které měly umírněný ráz a nekonfrontační charakter. Aktivita liberálů na politicko-mocenském poli byla soustředěna na zeslabení represivních funkcí státu vůči občanům a na potlačení aktivit extrémně pravicového parastátu.

K politické nestabilitě – Andreas Papandreu

- K eskalaci napětí protože vláda nevystupovala proti militantním představitelům krajní pravice s dostatečnou rozhodností
- Pravicové složky vládnoucí mocenské vrstvy se obávaly, že Papandreu získá kontrolu nad armádou a nad tajnou službou KYP a že se pokusí zlikvidovat extremistické polovojenské organizace.
- Andreas Papandreu prožil 21 let v USA, kde studoval a posléze vyučoval ekonomii na univerzitě v Berkeley. V r. 1964 poslancem, jmenován ministrem.
- Pro svůj antiamerikanismus, odhodlání prosazovat strukturální hospodářské, sociální a politické přeměny i ochotu spolupracovat s prokomunistickou levicí byl všeobecně pokládán za vůdce levého křídla Svazu středu.

Zásah krále a vláda apostatů

- v květnu 1965 rozhodnutí premiéra Papandrea odstranit z vlády ministra obrany, generála Petrose Garufaliase a převzít osobně i řízení tohoto klíčového resortu.
- Král Konstantin II. odmítl přistoupit na toto řešení a využil dokonce následného sporu s neústupným premiérem. Aniž vyčkal písemného podání demise, kterou mu Papandreu naznačil v osobním rozhovoru 15. července 1965, pověřil sestavením nové vlády Athanasiadise, dosavadního člena Svazu středu.
- V červenci 1965 vnitropolitické napětí přerostlo do podoby obtížně řešitelné krize. Strategickým cílem krále a pravice rozbít Svaz středu, přimět co největší počet liberálů k odklonu od bývalého premiéra.
- Za sliby křesel ve vládě i ve státní správě a s použitím nejrůznějších metod korupce opustilo Papandrea postupně několik desítek poslanců Svazu středu. Snaha o vytvoření vládního kabinetu z těchto *odpadlíků* (apostates), který by se mohl opřít o podporu pravicových stran.

PROTESTY

- Přestože se domácí pravici, stále výrazněji podporované Spojenými státy, podařilo vyvolat ve Svazu středu vnitřní otřesy, vliv Papandrea a jeho stoupenců v zemi nejen nepoklesl, ale naopak dále zesílil.
- Na protest proti vměšování krále i USA vystoupily i levicové síly, především strana EDA.
- Nejaktivnější roli ve vystoupeních proti pravici hrála *Lambrakisova mládež* (Neolea Lambraki), která ve skutečnosti sdružovala mladší názorové stoupence strany EDA. Vůdčí postavou této organizace se stal stále populárnější hudební skladatel Mikis Theodorakis.

